

BAL

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde şifalı olduğu belirtilen gıda maddesi.

Çiçeklerde bulunan şekerli birleşiklerin bal arısı tarafından toplanıp midesinde değişikliğe uğratıldıktan sonra petek gözlerine yerleştirilmesiyle meydana gelen bir maddedir. Birleşiminde inverti şeker (% 70-80), sakkaroz (% 2-3), su (% 20) ve diğer maddeler bulunmaktadır. Balın tadı ve kokusu, arıların şekerli usâreyi topladıkları bitkilere bağlıdır.

Bal Kur'an-ı Kerim'de cenneti tasvir eden bir âyette asel adıyla geçmekte ve orada süzme baldan ırmaklar bulunduğu ifade edilmektedir (bk. Muhammed 47/15). Balın arı tarafından nasıl yapıldığı ise Nahl (arı) sûresinde (68. âyet) anlatılmaktadır: "Rabbin bal arısına bal yapmayı şöyle öğretti: Dağlarda, ağaçlarda, insanların çardak kurdukları yerlerde kendine kovanlar yap. Sonra her bir meyveden ye. Bunları rabbinin sana kolaylaştırdığı hücrelere koy. Bu hücrelerin içlerinden türlü renkte ve insanlar için şifalı nefis bir içecek çıkar. Şüphesiz balın yapılışında düşünebilen bir topluluk için büyük ibret vardır." Kitâb-ı Mukaddes'te balın nasıl yapıldığına ve şifalı yönüne işaret edilmemekte, buna karşılık rabbe arz edilecek ekmek takdimesinde bal bulunmayacağı (Levililer, 2/11), **arz-ı mev'ûd*** dan bahsedilirken oranın süt ve bal akan diyar olduğu (Çıksı, 3/8; Tesniye, 6/3; Levililer, 20/24), Hz. Yahya'nın çekirge ve yaban balı yediği (Matta, 3/4; Markos, 1/6), rabbin hükümlerinin baldan tatlı olduğu belirtilmekte (Mezmurlar, 19/10); hediye olarak sunulan yiyecekler arasında balın da adı zikredilmekte (Tekvîn, 43/11; II. Samuel, 17/29), sevgilinin ve yabancı kadının dudağının baldan tatlı olduğu (Neşideler Neşidesi, 4/11; Süleyman'ın Meselleri, 5/3) bir benzetme olarak ifade edilmektedir.

Hadislerde de balla ilgili muhtelif ifadelere ve balın Hz. Peygamber'in hayatındaki yerini anlatan rivayetlere rastlanmaktadır. Mi'rac gecesinde Hz. Peygamber'e içlerinde bal, süt ve şarap bulunan üç bardak sunulmuş, o sütü almış, kendisine bu seçimiyle fitrata uygun olanı tercih ettiği söylenmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in tatlıyı ve balı çok sevdiği, kendisine bal hediye edildiği za-

man onu ashâbı arasında kaşık kaşık bölüştürdüğü nakledilmektedir (İbn Mâce, "Tıbb", 7). Hz. Peygamber'in bal sevgisi, eşlerinden bazıları arasında rekabete, hatta bir âyetin nâzil olmasına sebep olmuştur. Âdeti olduğu üzere bir gün eşlerini ziyaret ettiği sırada Hz. Hafsa veya Zeyneb bint Cahş ona bal şerbeti ikram etmişti. Bu yüzden ziyaretin biraz uzamış olması Hz. Âişe'yi kıskandırmış ve diğer zevcelerinden bir kısmıyla birlikte Hz. Peygamber'e ağzının koktuğunu, içtiği bal şerbetindeki megâfir denilen fena kokulu bir ağaç zamlının buna meydan verebileceğini söylemişler, o da bir daha bal şerbeti içmemeye yemin etmişti. Bunun üzerine âyet-i kerîme nâzil olarak Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kendine haram etmemesi hatırlatılmıştı (bk. et-Tahrîm 66/1).

Bal çok eski devirlerden beri Yunanlılar'da, Mısırlılar'da, Asurlular'da hekimler tarafından kuvvetlendirici, tedavi edici ve tatlandırıcı olarak kullanılmıştır. Sindirim bozukluğuna iyi geldiği, besleyici ve kuvvet verici etkileri yanında bakterileri öldürdüğü, mikropların üremesini önlediği ve bazı yaraları iyileştirdiği bilinmektedir. Nitekim Hipokrat balın kesiklere, çibanlara, apselere ve yanıklara iyi geldiğini söylemiştir. İbn Sînâ da yarayı balla tedavi etmiş, hem kendisi hem de İbnü'n-Nefs şifalı bitkileri veya arpayı balla karıştırıp ezerek mesâne tümörü tedavisinde kullanmışlardır. Karadeniz bölgesinin doğu taraflarında elde edilen Anzer balının yanık yaralarında merhem olarak çok iyi sonuç verdiği görülmüştür. Ancak bu bölgeden ve özellikle Zigana dağlarından elde edilen balların bir bölümü, bölgede yetişen komar ve zifin denilen bitkiler sebebiyle öldürücü olmasa bile zehirleme özelliğine sahiptir.

Bir gıda maddesi olmaktan başka çeşitli rahatsızlıkları iyileştirici özellikleri sebebiyle Hz. Peygamber balın tedavide kullanılmasını tavsiye etmiş, "Şifa veren iki şeye devam ediniz: Bala ve Kur'an'a" buyurmuştur (İbn Mâce, "Tıbb", 7). Balın Kur'an-ı Kerim'le birlikte zikredilişine, Hz. Ebû Bekir'in Resûlullah'ın huzurunda tabir ettiği rüya ile ilgili hadiste de rastlanmaktadır. Hz. Ebû Bekir, rüyasında yağ ve bal yağdıran bir bulut gördüğünü söyleyen bir sahâbînin rüyasını yorumlarken, "gökten yağan yağ ile balın" Kur'an olduğunu söylemiştir. Her iki hadiste balın Kur'an-ı Kerim'le birlikte zikredilmesi, birinin cismanî, diğerinin

ruhanî tedavideki yerine işaret etmek için olmalıdır. *Şahîh-i Buḥârî*'de "Kitâbü't-Tıbb"ın "Bal ile Tedavi" bölümünde rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şifanın üç şeyde bulunduğunu söyleyerek bunların hacamat yaptırmak, bal şerbeti içmek ve hastalığın cinsine göre ateşle dağlamak olduğunu, fakat dağlama işini sevmediğini belirtmiştir. Yine aynı yerde balla ilgili olarak şu olay zikredilmektedir: Bir sahâbî Hz. Peygamber'e gelerek kardeşinin sindirim bozukluğundan rahatsız olduğunu söyler. O da hastaya bal şerbeti içirmelerini tavsiye eder. Sahâbî iki defa daha gelerek rahatsızlığın geçmediğini haber verir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Allah sözünde doğrudur; fakat kardeşinin midesi yalancısıdır" diyerek tedaviye devam etmelerini ister. Nihayet hasta iyileşir. Resûl-i Ekrem'in, "Allah sözünde doğrudur" derken balda insanlar için birçok şifa bulunduğuna işaret eden âyeti kastettiği anlaşılmaktadır. Ancak hadisin bu cümlesini yorumlayan bazı âlimler, bununla söz konusu hastanın bal yiyerek iyileşeceğinin Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla bildirildiği sonucuna varmışlardır (bk. Âlûsî, XIV, 186). "Midenin yalancı olması" ifadesi ise mecazi bir anlatımdır. Bu sözle Hz. Peygamber midede birçok zararlı madde bulunduğunu, hazım cihazının bu sebeple balın tesirini kabul edecek durumda olmadığını anlatmak istemiştir.

Çok eski devirlerden beri baldan içki yapıldığı da bilinmektedir. Hz. Peygamber'e, Yemenliler'in baldan yaptıkları bit' (bit'a) adlı koyu ve kıvamlı şiranın durumu sorulduğunda, sarhoşluk veren her içkinin haram olduğunu (bk. Buḥârî, "Eş-ribe", 4) hatırlatarak baldan yapılan içkinin de bu hükmün dışında kalmadığını belirtmiştir.

Balın zekâtı olup olmadığı tartışılmıştır. Ebû Hanîfe arının öşre tâbî arazide bulunması şartıyla, Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı âlimler ise arının bulunduğu arazinin durumu hesaba katılmadan baldan 1/10 nisbetinde zekât (öşür) alınacağını söylemişlerdir. İmam Ebû Yûsuf, Muhammed ve Ahmed b. Hanbel'e göre bal zekâtının değişik nisab miktarları vardır. İmam Mâlik ve Şâfiî ile bazı âlimlere göre ise miktarı ne olursa olsun bal zekâta tâbî değildir. Bu âlimler baldan zekât alınmayacağını ifade eden rivayetleri daha kuvvetli görüp zekât alınacağına dair olan hadislerin hiçbirini sahih kabul etmemişlerdir. Bununla be-

raber Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Ebû Hanîfe'nin görüşünün hem ihtiyata hem de fakirlerin ihtiyacını karşılamaya daha uygun olduğunu söylemiştir.

Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde balla ilgili âdetler hâlâ yaşamaktadır. Balın ilâhî bir gıda olduğu ve bal yemenin insanı şeytandan koruduğu inancı Vedalar'da zikredildiği için bugün de Hindistan'da yaygındır. Dünyanın başka yerlerinde de bu inanca farklı şekillerde rastlamak mümkündür. Hristiyanlarda vaftiz edilen bebeğin ağzına süt ve bal koyma, Hindistan'da yeni doğmuş çocukların ağzına bal çalma, Doğu Afrika'da 3-4 yaşına gelen çocuklara bal ve sudan meydana gelen yedi günlük bir diyet uygulama âdetleri vardır. Eski Mısır'da ve halen Afrika'da ölü ile birlikte mezara konan maddeler arasında balın önemli bir yeri vardır.

Bal Tefsiri. Halk arasında bal tefsiri diye bilinen ve makbul bir dinî metinmiş gibi kabul gören kalaylı bal tası, bal ve kıl hakkındaki yorumların hiçbir dinî ve ilmi değeri yoktur. Kaynaklarda da yer almayan bu yaygın uydurmaya göre, bir savaştan dönen Hz. Ali'yi Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman ziyaret ederler. Kendilerine kalaylı bir tasla ikram edilen balın içinde bir kıl bulunduğunu görünce bunu kendilerini denemek için Hz. Fâtıma'nın koyduğunu düşünerek tasın, balın ve kıl yorumunu yaparlar. Hz. Peygamber'in dört dostuna sırayla yaptırılan bu yorumlar, onların karakterlerine ve ilgi alanlarına uygun olarak namaz, misafire ikram, ilim ve savaşa dairdir. Hz. Fâtıma'nın tefsiri ise erkeğini memnun eden kadını ilgilidir. İslâm edebine uymamakla birlikte Hz. Peygamber'in dostları, yanlarına gelmesi için ona haber gönderirler. O da kalkıp gelerek konuya daha farklı bir açıdan bakar. İddiaya göre onun aynı üslûbu kullanılarak yaptığı tefsir şöyledir: "Ümmetimin kalbi nurludur bu tasta. Kevser şarabı tatlıdır bu baldan. Şeriatımın yolu incedir bu kıldan." Bu kadarıyla yetinmeyen uydurmacı, son olarak da Allah Teâlâ'nın, "Dostum yâ Muhammed!" diye başlayan tefsirini aynı tarzda vermektedir. Uydurma hadislerin belirgin özelliği olan aşırı mübalağa bu metnin sonunda daha açık bir şekilde görülmektedir. Hazırladığı bal tefsirinin devamlı şekilde okunup okutulmasını temin etmek isteyen bu meçhul şahıs, bal tefsiri-

rini okuyana, dinleyene 200 peygamber sevabı verilmesi için Hz. Peygamber'in el kaldırıp dua ettiğini haber vermekte, mükâfât dağıtımını daha geniş çaplı tutan Allah Teâlâ'nın ise sadece okuyana ve dinleyene değil üzerinde taşıyana, okutana, yazana, yazdırana ve din kardeşlerine hediye edene de aynı sevabı vaad buyurduğunu bildirmektedir. Bu sözde tefsiri devamlı gündemde tutmak düşüncesiyle onu üzerinde taşıyan, hergün okuyan ve dinleyen katien dünya darlığı görmeyeceği, ölümlük imanla öleceği, bütün kaza ve belâlardan kurtulacağı peygamber diliyle garanti edilmektedir. Bal tefsiri diye bilinen bu asılsız rivayette, müslümanları ibadete teşvik etmek düşüncesiyle hadis uyduran bazı zâhidlerden çok cahil müslümanlarla alay etmek isteyen kötü niyetli kimselerin tavrı sezilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muvaṭṭaʿ, "Zekât", 39; *Müsned*, I, 236, 257; Buhârî, "Eşribe", 4, 12, 15, "Tıb", 3, 4, 24, "Taʿbîr", 47, "Talâk", 8, "Hiyel", 12, "Zekât", 55; Müslim, "Rü'yâ", 17, "Raḍâ", 88, "Selâm", 71; İbn Mâce, "Tıb", 7; İbn Hacer, *Fethu'l-bâr* (Hatîb), III, 407-410; X, 178-180; Aynî, *ʿUmdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, VII, 328-330; Şevkânî, *Neylül-eutâr*, IV, 164-165; Âlûsî, *Râhu'l-meʿânî*, XIV, 186; R. Laborde, *Le Miel*, Bordeaux 1945, s. 13-31; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, II, 740, 755, 806, 808; Turhan Baytop, *Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi*, İstanbul 1984, s. 177; Emin Burad, "Balın Tıptaki Değeri", *Aç Tıp Fakültesi Dış Hekimliği Yüksek Okulu Bülteni*, II/1, Ankara 1967, s. 91-94; Omar Schroedter, "İslâm Tıbbı Hakkında Bir İnceleme (trc. Hüseyin Zamantılı)", *KAM*, XIV/3 (1985), s. 34-35; Hayreddin Karaman, "Zekât", *İA*, XIII, 499; E. N. Fallaize, "Honey", *ERE*, VI, 768-771.

M. YAŞAR KANDEMİR

BA'L

(بَل)

Başta Ken'ânîler olmak üzere eski Yakındoğu topluluklarının çoğunda Tanrı'ya verilen ad.

Sâmî dillerde ortak olan ve "sahip, efendi" mânasına gelen bu kelime Arapça ve Habeşçe'de baâl, ba'l, Ken'ân dilinde ve İbrânice'de baal, Ârâmice ve Süryanice'de beel şeklinde telaffuz edilir. Arapça'da ba'l kelimesi üstünlük ifade eder. Bu mânası sebebiyle kadına göre daha güçlü olan kocaya, çevreye hâkim durumda olan yüksek tepeye, herhangi bir şeyin mâliki ve sahibi olan kişiye ba'l denilmiştir (Hasan el-Mustafavî, *et-Taḥkîk fi kelimâtü'l-Ḳurʾânî'l-Kerîm*, "ba'l"

md.). Kur'an-ı Kerim'de bu kelime hem "koca" mânasında (en-Nisâ 4/128; Hüd 11/72; çoğul şekli **buûle** olarak el-Bakara 2/228; en-Nûr 24/31), hem de Hz. İlyâs'ın kavminin taptığı bir ilâhın adı olarak (es-Sâffât 37/125) geçmektedir. Ba'l önceleri belirli bir tanrının özel ismi olmayıp "efendi, rab" mânasında birçok ilâhî varlığa verilen ortak rab addı; bu varlıkların hangisini ifade ettiği, yanına başka bir isim eklenmek suretiyle belirtilirdi (Lods, s. 121): Baal-Peor (Peor dağının tanrısı) gibi (Sayılar, 25/3). Milâttan önce III. binyılın sonundan ve II. binyılın ortalarından itibaren bu unvan, Ras Shamra ve Mezopotamya metinlerinde, Amorîler'in Hadad adlı kış yağmuru ve fırtınası tanrısına verilmiştir (Gray, I, 328). Ken'ânîler fırtına tanrısına bu adı vermişlerdi ve İbrânîler kendileriyle irtibat kurduklarında Ba'l'e ve Astartiler'e tapıyorlardı (Hâkimler, 2/13; 10/6). Ken'ân ülkesinde Ba'l bereket verme, yağmur yağdırma, verimli kılma fonksiyonları olan bir tanrı olarak kabul ediliyordu. Ugarit kayıtlarına göre Ba'l rüzgâr tanrısı olup zevcesi Astarte ile Ken'ân pantheonunun temelini teşkil ediyordu; onun yaşayan bütün canlılara verimlilik ve bereket sağladığına inanılıyordu. Onlara göre her şeyi büyütüp yetiştiren oydu. Bu sebeple mahsulün, davarların ve ailelerin onda birini isterdi. Ba'l'in mâbedi, peygamberleri, din adamları da vardı.

İsrâiloğulları Yeşû'un ölümünden sonra Ba'l'e tapınmaya başladılar (Hâkimler, 2/11-13). Yahudi tarihi boyunca Allah'a kulluktan uzaklaşp mahallî ilâhlara tapınma sık sık tekrarlandı (Hâkimler, 8/33; I. Samuel, 7/4; I. Krallar, 16-31; 22/54; II. Krallar, 3/2; 10/18; 21/3; Yeremya, 7/9; 19/5; 23/27; Hoşea, 2/10, 15; 13/1). Milâttan önce 874'te İsrail'e kral olan Ahab (Achab), karısı Kraliçe İzabel'in (Jézabel) baskısı ile Ba'l'e tapınmaya başladı (I. Krallar, 16/30-33). Peygamber İlyâ (Elie, İlyâs), Kral Ahab ve Ba'l inancına karşı mücadele etti; onları Yahve ile Ba'l arasında tercih yapmaya çağırdı. Ahd-i Atik'teki meşhur karmel sahnesi, Peygamber İlyâ tarafından Ba'l'in hiçliği-nin ispatlanışını göstermektedir (I. Krallar, 17-18).

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İlyâs ve onun kavmi hakkında bilgi yoktur. Ancak Kur'an'da adı geçen İlyâs'ın Kitâb-ı Mukaddes'teki Peygamber İlyâ olması kuvvetle muhtemeldir. Zira her ikisi de Ba'l'in bi-